

*Лецинський А.В.**Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова*

ТЕОСОФСЬКИЙ МІФ ПРО МАХАТМ: ГЕНЕЗА, РОЗВИТОК, ВЕРСІЇ

Статтю присвячено релігієзнавчому огляду центрального елементу теософської міфології – міфу про Махатм, у контексті проблеми релігієзнавчого же вивчення ідеологічного контенту теософського вчення. Автор дає розбір становлення міфу про Махатм у Теософському Товаристві, розглядає версії цього міфу у теософії та похідних від неї вченнях («Живій Етиці» Реріхів та вченні «Вознесених Володарів»), а також основні атрибути та елементи цього міфу.

Ключові слова: міф, міфологія, Махатми, теософія.

Вступ. На сьогодні теософія, як новочасний релігійний феномен є порівняно мало дослідженою вітчизняним релігієзнавством. Це стосується не лише власне вчення О.П.Блаватської та заснованого нею Теософського Товариства, але і цілого релігійного напрямку, що включає в себе ряд вчень та угруповань, що зараховуються сучасними дослідниками до так званого «феномену Нового Віку» і які завдячують теософії своєю появою. Втім, така ситуація є характерною не лише для українського релігієзнавства, але і, схоже, для пострадянського релігієзнавства взагалі, хоча у російськомовному просторі цікаві дослідження з даної тематики трапляються частіше, аніж, на жаль в україномовному. Завдяки цьому, тема теософії та похідних від неї вчень досі залишається благодатною сферою для українського фахового дослідника, котрий задасть собі клопоту присвятити їм свою наукову діяльність.

Безумовно, вищезгадана ситуація відкриває для релігієзнавця, що досліджує теософію, широке коло проблем, пов'язаних з тематикою такого дослідження. Однією з таких дослідницьких проблемних тем є теософська міфологія та її ключовий елемент – міф¹ про Махатм.

Проблема, пов'язана з дослідженням вищезгаданого міфу, має один суттєвий момент. Справа у тому, що ряд науковців, котрі досліджували теософський міф та теософію взагалі, не вивчали цю міфологію саме як міфологію, тобто не пробували підійти до неї з позиції, з якої фахівець з давньогрецької чи, скажімо, з християнської міфології приступає до об'єкту свого дослідження. Для всіх науково-дослідницьких робіт, написаних на цю тему є загальним критичний пафос по відношенню до теософії. Для авторів цих робіт, як російськомовних так і англійськомовних, загалом є характерним виставляти О.П.Блаватську в якості спритної шахрайки, її вчення в якості псевдо-релігії, а Махатм в якості плоду фантазії Блаватської, підкріпленого обманом та «окультними» фокусами. Тема Махатм у цих роботах, як правило, слугує об'єктом саме критичного дослідження; при подібній постановці питання, ясна річ, про розгляд міфу Махатм як

---

¹ Термін «міф» тут і далі у цій статті вживається у значенні «сакралізований переказ».

структурного елементу теософського віровчення та про його роль і атрибути мови взагалі не йде.

Оскільки тема Махатм є знаковою для теософського руху майже від самого початку його виникнення і жоден дослідник просто не здатен обійти її, то вона так чи інакше представлена у всіх відомих наукових роботах, присвячених історії цього руху. Зі значимих наукових робіт, присвячених конкретно дослідженню теми Махатм у теософії, автор може назвати лише праці американського дослідника К. Пола Джонсона «In Search of the Masters» і «The Masters Revealed», книгу російського сходознавця А.І.Андрєєва «Гималайское братство: Теософский миф и его творцы» та статтю російського же дослідника А.Ігнат'єва «Миф о Махатмах в теософизме Блаватской». З вищеназваних робіт лише А.І.Андрєєв власне застосовує термін «міф» по відношенню до теософського переказу про Махатм. Так само цей термін вжито і Ігнат'євим, науковими джерелами статті якого, однак, послужили роботи попередніх дослідників теми, в тому числі і книга А.І.Андрєєва. Проте, ці роботи, незважаючи на масу цінного дослідницького фактажу, також не виходять за рамки, характерні для загалу наукових робіт з цієї теми. Чільною думкою праці Пола Джонсона є утвердження того, що троє найбільш значимих персонажів теософського міфу, автори «Листів Махатм» мали історичних прототипів – індійських політичних та релігійних діячів, що мали справу з Теософським Товариством і особисто з Блаватською. А.І.Андрєєв, говорячи у своїй книзі про «теософський міф» про «Гімалайське Братство» дає зрозуміти, що він є результатом містифікації з боку О.П.Блаватської, взятим на озброєння подружжям Реріхів, котрі, в свою чергу виступили як міфотворці та містифікатори. Крім того, Андрєєв робить головний упор на розгляд теми Махатм у вченні Реріхів; тема Махатм у Блаватської цікавить його здебільшого як джерело, з якого Реріхи, основні персонажі його праці, черпали ідеї та образи. Через це Теософське Товариство періоду останнього десятиліття ХІХ ст. та першої половини ХХ ст., тобто періоду, коли відбувалося найбільш активне становлення власне теософського міфу Махатм, випадає з поля його дослідницької уваги. Нарешті, А.Ігнат'єв, розглядаючи у своїй статті генезу і основні віхи становлення міфу Махатм у Теософському Товаристві та поза його рамками, в основному прагне доказати, що вчення Блаватської та її продовжувачів про Махатм не має ніякого відношення до традиційних містичних вчень індуїзму та буддизму і є «по суті... перенесенням фантазій західних окультистів на східний ґрунт» [6].

Метою цієї статті не є, однак, дискусія з вищеназваними авторами та взагалі з критичним підходом ряду дослідників до теософії та похідних від неї вчень. Не є також і метою апологетика теософського вчення про Махатм, так само, як і розбір того, чи є даний міф плодом фантазії та шахрайства з боку Блаватської та її продовжувачів, чи ж за тим міфом стоїть реальний досвід контакту з Махатмами, як то стверджують адепти згаданих у статті вчень. Пропонуючи нижченаведений розбір міфу Махатм, автор виходить з позиції, що теософія та похідні від неї вчення є релігійними доктринами ² зі

---

² Стверджуючи, що теософія є релігією, автор, тим не менш, розуміє певну спірність такого утвердження по відношенню до власне вчення Блаватської та сучасного стану теософії у світі. Але, роблячи таку заяву, він перш за все робить наголос на факті, що в першій половині ХХ ст., тобто у період своєї найбільшої активності,

своєю міфологією (де міф Махатм займає центральне місце) та інститутами, що зберігають ту міфологію у певному традиційному вигляді. Отож, метою цієї статті є дати суто релігієзнавчий розбір теософського міфу про Махатм, у якому буде розглянуто його походження та розвиток, процес його трансформації та версії, що постали у її наслідку. Також у мету пропонованого тут дослідження входить релігієзнавчий огляд головних атрибутів міфу про Махатм та його персонажів. Перед тим, як приступити власне до самого огляду, автор мусить зробити важливу обмовку: термін «теософський міф про Махатм» вживатиметься тут лише по відношенню до версії цього міфу, що була створена представниками саме Теософського Товариства. Інші версії цього міфу розглядатимуться тут як поза-теософські і будуть відмічені за іменами їх творців, або ж за назвами угруповань, що є їх адептами та сповідниками.

1. Витоки міфу про Махатм, його творці та розробники. Підґрунтям теософського міфу про Махатм послужила ідея таємного братства містиків та окультистів, що закулісно діє серед людства та незримо направляє його духовний поступ. Вперше ідея такого братства, вочевидь, постає в новочасній європейській культурі в кінці XVI ст., коли європейська інтелектуальна еліта, збуджена публікацією анонімних «Слави Братства» та «Сповідання Братства», займалася шуканням розенкрейцерів. Не була ця ідея чужою і європейській та американській культурам і в XIX столітті. Тема таємного братства містиків піднімалася в тодішній художній літературі – прикладом того може служити творчість англійського класика Е.Бульвер-Літтона. Також вона мала попит серед тогочасних окультних угруповань Америки та Європи, для яких була характерною тенденція оточувати свою діяльність таємницею і висловлювати претензію на глибоке посвячення в містичні секрети буття. Іншою знаковою ідеєю новочасних європейської та американської культур була ідея таємного духовного керування, що може здійснюватися над людиною містичним наставником, в якості якого може виступати дух померлої людини. Ця остання ідея була популяризована на європейських та американських теренах рухом спіритуалістів, котрий у другій половині XIX ст. набув великої популярності.

Безумовно, обидві ці ідеї були взяті на озброєння О.П.Блаватською при створенні нею її авторського теософського вчення. Вона була добре з ними знайома, оскільки була, до виходу її на автономне поле діяльності, вхожою до тодішніх спіритичних кіл, мала членство в декількох окультних товариствах Європи та США (зокрема, таких як Герметичне Братство Луксору) і до того ж була шанувальницею творів Бульвера-Літтона. Проте, саме у її авторському вченні ці ідеї набувають унікальної інтерпретації та особливого, «східного» антуражу, послуживши основою міфу про братство Махатм.

Тема Махатм виникає у засновниці Теософського Товариства після її переїзду разом з полковником Г.С.Олькоттом до Індії у 1880 році. До того вона ніяк не присутня в ідеології Теософського Товариства. Наприклад, Махатми взагалі не згадуються у «Ізиді, позбавленій вуалі», написаній до переїзду Блаватської та верхівки Т.Т. в Індію. Щоправда, тема угруповання адептів, братства посвячених, що існує в усі часи людської історії та зберігає сокровенні знання про буття і володіє надприродними здатностями

проходить через творчість Блаватської червоною ниткою. Але лише після того, як головний осередок теософського Товариства осідає в Індії, ця тема нерозривно зв'язується у Блаватської з Махатмами і саме це слово входить до теософського лексикону і міцно в ньому приживається.

Безпосереднім ініціатором цієї теми, скоріше за все, є особисто О.П.Блаватська; принаймні, вперше в друкованих виданнях Теософського Товариства Махатми виникають саме у її текстах. Участь полковника Олькотта у розробці цієї теми була більш пасивною і не носила визначального характеру. Слід, проте, зазначити, що джерел, присвячених саме цій темі серед творчої спадщини Блаватської досить мало. Серед її текстів, котрі власне торкаються теми Махатм, і при тому призначені для широкого читача, слід відмітити «Ключ до Теософії», та деякі тематичні статті в «Теософському словнику». Більш широко тема Махатм представлена у особистому листуванні Блаватської з індійськими та британськими членами Т.Т. Судячи з цього факту, а також з інших теософських та науково-критичних джерел, присвячених історії раннього Теософського Товариства, тема Махатм не була основною для літературної творчості засновниці Т.Т. – радше, ця тема піднімалася на царині окультних студіювань окремої групи теософів, що прагнули удостоїтись контакту з «гімалайськими мудрецами» і в такий спосіб отримати дешифровку «сокровених знань», хранителями яких ті мудреці, згідно теософських уявлень, були.

На розвиток теми Махатм у ранньому Теософському Товаристві також вплинуло так зване листування Махатм з двома членами індійської гілки Т.Т. – А.П.Сіннетом і А.О.Х'юмом. До того ж, тему Махатм було піднято індійськими членами Т.Т. після викривальних публікацій подружжя Куломбів³ та розслідування експерта Товариства Психічних Досліджень Р.Ходжсона. Тоді в теософській періодиці з'явилися численні свідчення про особисті зустрічі різних членів Т.Т. з Махатмами.

Після смерті Блаватської тему Махатм у Теософському Товаристві продовжували розробляти Вільям Куан Джадж, Анні Безант та Чарльз Вебстер Ледбітер. Певним чином на розробку цієї теми вплинули праці М.К.Неф, що була членом Теософського Товариства і водночас дослідником його історії. Але праці Неф, присвячені Махатмам⁴ загалом носили вторинне значення для розробки теософського міфу про них, оскільки побачили світ уже після того, як активний період творення цього міфу провідними діячами теософського руху вже завершився. До того ж Неф, не подібно до Ледбітера і Безант (що виступали саме як міфотворці) намагалася у своїх працях досліджувати лише історію контакту Махатм з Теософським Товариством в ранній період його існування.

Поза Теософським Товариством міф про Махатм розробляли Аліса Анна Бейлі, Олена Іванівна Реріх, Гай та Една Балларди і конкретно після цих двох останніх – Марк та Елізабет Профети. Всі вищезгадані персони були – кожен у свій час – лідерами угруповань і рухів, які або виділились з Теософського Товариства, або ж організувались

³ Інцидент Теософського Товариства з подружжям Куломб відбувся у 1884 році. Причиною його послужило вигнання Емми Куломб, нечистої на руку економки штаб-квартири Т.Т. в Ад'ярі разом з її чоловіком. Заради помсти, Куломби продали викрадену підбірку листів Блаватської до редакції часопису «Християнський коледж» (що займала ворожу позицію до теософії), підкріпивши її власними свідченнями, в яких звинуватили Блаватську у шахраюванні та підробці феноменів, пов'язаних з контактами Т.Т. з «гімалайськими Вчителями».

⁴ Такі як «Брати мадам Блаватської» (1932) та «The Mahatma Letters: Their Chronological Order» (1940).

як самостійні групи послідовників авторських вчень, розроблених на ґрунті оригінальної доктрини О.П.Блаватської. Так, Аліса А. Бейлі, засновниця незалежного теософського угруповання «Школа Арканів» до того була членом Американської секції Теософського Товариства. О.І.Реріх та Гай Баллард взагалі були самостійними діячами, ніяк не пов'язаними з інститутом Теософського Товариства. Подружжя Профетів, лідери угруповань «Маяк на Вершині» та «Церква Вселенська і Торжествуюча», як самостійні релігійні діячі постали внаслідок їх виходу з лав угруповання «Міст до Свободи», котре, у свою чергу, було розкольніцьким відгалуженням руху «Аз Єсмь», заснованого Г.Баллардом. Всі ці діячі по-своєму інтерпретували тему Махатм у своїй літературній творчості. Цікаво, що для самих пізніх з цієї плеяди авторів – подружжя Профетів – було характерним намагання об'єднати у своїй міфотворчості всі напрацювання попередніх визначних авторів – Блаватської, Ледбітера, Безант, Реріх, Бейлі і Балларда – та надати їм упорядкованого та підсумкового вигляду.

2. Версії міфу про Махатм.

2.1. Походження епітету «Махатма» та синонімічних йому епітетів у теософській термінології. Сам термін «Махатма» був запозичений О.П.Блаватською з санскриту, де це слово, чиє значення перекладається українською як «велика душа», було шанобливим епітетом, що вживався по відношенню до будь-якої видатної особи. Також цей термін, як зазначає А.Ігнат'єв, «в новітній час став застосовуватися до тих, кого вважають святими»[6]. В якості шанобливого титулу цей термін застосовувався також до видатних відлюдників, зокрема деяких персонажів індійського епосу.

Термін «Махатма», вочевидь, був прийнятий Блаватською якраз саме в третьому з вищенаведених значень, після її знайомства з релігією Індії та індійським епосом. На користь такого припущення свідчить те, що Блаватська ставила знак рівності між поняттями «ріші» (котре в традиції індуїзму означає святого подвижника, аскета) та «адепт», вживаючи останнє для позначення окултиста високого ступеня посвяти. Розуміння нею цих термінів як синонімів проявлено у відповідній статті «Теософського словника»: «Р І Ш І (санскр.). Адепти; натхненні.»[2,с.342]. В статті «Махатма» того ж таки словника Блаватська розкриває значення цього терміну наступним чином: «МАХАТМА (санскр.) Буквально, «велика душа». Адепт вищого ступеня»[2,с.257]. Таким чином, припущення відносно того, що термін «Махатма» був прийнятий Блаватською завдяки її знайомству з образами відлюдників-ріші з «Махабхарати» та «Рамаїани», на нашу думку, не позбавлене раціонального зерна; тим більше, що, судячи з неодноразових посилань Блаватської в її текстах на сюжет «Бхагавад-гіти», з індійським епосом вона дійсно була знайома.

Наряду з терміном «Махатма» іншим раннім епітетом для позначення представника таємничого братства адептів, що їх Теософське Товариство декларувало як своїх кураторів і наставників, став термін «Учитель». Слово Master по відношенню до Махатми було вжито в працях Блаватської саме в цьому значенні. Пізніше, коли праці Блаватської було перекладено російською мовою, цей термін було перекладено як «Вчитель», з написанням цього слова з великої літери; у цій формі він міцно прижився у російськомовній теософській традиції. Традиційно цей термін вживається частіше у множині, оскільки позначає саме групу істот; в однині термін «Учитель» (так само, як і

термін «Махатма») в теософській та реріхівській літературі можна часто зустріти перед іменем якогось конкретного представника «пантеону» Махатм.

Після смерті засновниці Теософського Товариства, в епоху президентства А.Безант та посилення громадської активності Теософського Товариства у світі термін «адепт» відступає на другий план, на той час як терміни «Махатма» і «Вчитель» набувають у теософському лексиконі основного значення і надалі вживаються як синоніми. В такому ж вигляді ці два терміни потрапляють до лексикону «Живої Етики» і, уже з подачі Олени Реріх, закріплюються серед послідовників цього вчення. Цей перехід теософських термінів до понятійної бази автономного від теософії вчення не є випадковим. Олена Реріх особисто являлась прихильницею вчення Блаватської та добрим знавцем теософської літератури і була в курсі не тільки діяльності сучасного їй Т.Т., але і незалежних від Т.Т. американських теософських угруповань. Вибудовуючи своє власне вчення на теософській базі, вона просто запозичила два найбільш ходові терміни з лексикону Теософського Товариства, якими воно позначало своїх таємних «кураторів». Доволі часто в реріхівській літературі поряд з терміном «Вчителі» можна зустріти також і розширений епітет – «Вчителі Людства». Ще одним внеском О.І.Реріх до «термінологічної бази» міфу про Махатм стало введення нею терміну «Владыки». Таким чином, у реріхівських текстах термін «Владыки» фігурує поряд з терміном «Вчителі» і вживається для позначення тих самих персонажів; в однині цей термін часто вживається перед іменем того чи іншого Махатми.

В творах Аліси Бейлі термін «Вчителі» є основним і він також вживається по відношенню до персонажів теософського міфу про Махатм.

Термінологічною інновацією на цій царині є введення по відношенню до персонажів теософського міфу про Махатм епітету «Вознесені Володарі». Цей епітет було введено Гаєм Баллардом і прийнято в якості основного терміну в заснованому ним русі «Я Єсмь» та в ученнях, створених в рамках цього руху. Як чільний термін по відношенню до теософських Махатм «Вознесені Володарі» (англ. «Ascended Masters», рос. «Вознесённые Владыки») зберігаються в термінології громад «Маяк на Вершині» та «Церква Вселенська і Торжествуюча», заснованих подружжям Профетів, а також ряду нью-ейджівських угруповань, що експлуатують напрацювання Профетів, але інституційно з ними не пов'язані⁵.

Окрім власне терміну, яким в теософії та похідних від неї вченнях позначалися персонажі міфу про Махатм, у літературі цих вчень існують також терміни для позначення спільноти, до якої входять ці персонажі. В теософській літературі часів Блаватської та Безант ця спільнота іменувалася Великою Білою Ложею. Більш рідким був термін Велике Біле Братство, хоча його також можна знайти у теософській літературі, зокрема у Ледбітера [8]. У Реріх та реріхівській літературі цей останній термін є одним з основних для позначення спільноти Махатм, на той час як «Велика Біла Ложа» є цілковито відсутньою у реріхівському лексиконі.

Іншим розхожим терміном для позначення у «Живій Етиці» спільноти Махатм є епітет «Ієрархія Світла», або ж просто «Ієрархія». Такий же термін – «Ієрархія» - є одним

---

⁵ Прикладом таких угруповань, що діють на українських теренах можуть служити асоціація «АУРА», кримська «Духовно-Езотерична Космодипольна Група New Age Masters» та Міжнародна Асоціація Працівників Світла.

з наріжних у лексиконі вчення Аліси Бейлі. Хоча він і вживається по відношенню до тих же персонажів, що і в теософії та «Живій Етиці», у Бейлі він має дещо інше значення⁶. Враховуючи знайомство О.Реріх з вченням Аліси Бейлі та книгами Ледбітера, де цей термін також вживається по відношенню до спільноти Махатм, термін «Ієрархія» явно був запозичений нею з теософського лексикону. Але слід відмітити певну у смисловому навантаженні цього терміну у вченні Реріх та теософській традиції. На той час, як у Ледбітера поняття «Ієрархія» не було основним і вживалося лише для вказівки того, що «Велике Біле Братство» представляє собою ієрархічну структуру, у Реріх це поняття виступає як синонім «Великого Білого Братства» і вживається у якості повноцінного терміну для позначення спільноти Махатм.

2. Версії міфу про Махатм.

2.2. Версії образу Махатм у теософських та поза-теософських розробників міфу. Як було вже сказано, Блаватська розглядала Махатм як «Адептів вищого ступеня». Поняття «Адепт» вона визначала наступним чином: «той, що досягнув стадії Посвячення і став Майстром в науці езотеричної філософії» [2,с.26]. Власне, ця причетність до глибинних прихованих таїн буття і вирізняє Махатм з-поміж інших людей і є їхньою головною перевагою. В усьому ж іншому Блаватська трактує Махатм як звичайних людей, до того ж смертних. Вона дає ясно зрозуміти це у «Ключі до теософії»: «Перш за все це *живі люди* (курсив автора – А.Л.), як і всі ми, народжені, і як і всі інші смертні, приречені на смерть» [1,с.256].

Окремо від Махатм у космогонії Блаватської присутній клас істот під загальною назвою «Дхіан-Когани». За «Теософським словником» ці істоти суть «Владики Світла», «вищі боги, що є відповідними Архангелам римських католиків», «Божественні Розуми, котрим доручено нагляд за Космосом» [2,с.151]. Уявлення про зв'язок Махатм з цими істотами склалося серед теософів на ранньому етапі існування Теософського Товариства. Зокрема, свідчення про такий зв'язок можна знайти у «Листах Махатм»; в одному з таких листів «Махатма К.Х.» заявляє: «Що ж стосується відомостей, зібраних про те, що робиться за цими покривами (поза межами сонячної системи – А.Л.), ми зобов'язані Планетним Духам⁷ і нашому Благословенному Владиці Будді» [10, с.226]. Проте, для теософів доби раннього Теософського Товариства не було властивим ототожнювати Махатм і Дхіан-Коганів і в творах Блаватської та в «Листах Махатм» вони виступають як різні класи істот.

Також в «добу засновників» у Т.Т. почало складатися розуміння Махатм як людей, котрі випередили людство у своєму духовному розвитку та є співробітниками процесу духовного поступу людства. Остання ідея активно розроблялася В.К.Джаджем – третім з групи засновників Т.Т. та лідером американської гілки товариства. Саме Джадж, з-поміж ранніх теософів, є автором розвиненого бачення роботи Махатм як закулісного впливу на людство з метою «подальшої еволюції, доки не щезне зло і не прийдуть кращі часи і

⁶ Див нижче, у пункті 2.3. Версії щодо місцеперебування Махатм. Теософський міф про Шамбалу та його варіації.

⁷ На ототожнення Блаватською «Дхіан-Коганів» з «Планетними Духами» вказує наступний пасаж з відповідної статті у «Теософському Словнику»: «В окультизмі, однак, термін «Планетарний Дух», як правило, застосовується по відношенню до семи вищих ієрархій, відповідних до християнських архангелів» [2,с.316].

люди» [3,с.261]. Щоправда, сам Джадж не був єдиноосібним автором, що ввів цю ідею до теософського вчення; скоріше, його доробок склався під впливом Блаватської. Проте, цей доробок став значним внеском у розвиток теософського розуміння суті діяльності Махатм у світі. На той час як Блаватська стверджувала, що Вчителі «роблять спробу допомогти духовному прогресу людства якимось знаменним та особливим чином» лише останньої чверті кожного століття, Джадж доказував, що духовна та окультна поміч людству і, головне, Теософському Товариству, з боку Махатм триватиме постійно, хоча її інтенсивність може змінюватися⁸.

Література:

1. *Блаватская Е.П.* Ключ к Теософии. Ясное изложение в форме вопросов и ответов этики, науки и философии, для изучения которых было основано Теософское Общество [пер. с англ. В.С.Зуева под ред. Н.В.Иваницкой и Д.Н.Попова]. – Москва, Сфера - 1993. – с.256.
2. *Блаватская Е.П.* Теософский словарь [пер. с англ. Е.П. Инге под ред. С.А. Белковского]. – Москва, Сфера, 1994. – с. 26, 151, 257, 316, 342, 361, 461.
3. *Джадж У.К.* Адепты. Некоторые возражения и ответы на них. // Джадж У.К. Учителя и Адепты./Махатмы. Легенды и реальность [пер. с англ. М.Барышниковой]. – Москва, «Сфера», - 2001. – с.261.
4. *Джадж У.К.* Будет ли помощь Учителей прервана с 1988 до 1975 года?//Джадж У.К. Учителя и Адепты./ Махатмы. Легенды и реальность [пер. с англ. М.Барышниковой]. – Москва, «Сфера», - 2001. – с.286-288.
5. *Джадж У.К.* Покинуты ли мы? // Джадж У.К. Учителя и Адепты.// Махатмы. Легенды и реальность [пер. с англ. М.Барышниковой]. – Москва, «Сфера», - 2001. – с.289-292.
6. *Игнатъев А.* Миф о Махатмах в теософизме Блаватской. - [Електронний ресурс]. - www.shaktism-kgd.narod.ru/myth_o_mahatmah.htm
7. *Колодний А.* Четверик О. Спільнота Вознесених Володарів.// Нові релігії України./, Історія релігії в Україні, т.8. // Історія релігії в Україні, у 10 томах (під загальною редакцією проф. А.Колодного). – Київ, – 2010. – с. 786-797.
8. *Ледбитер Ч.В.* Учителя и Путь. - [Електронний ресурс]. - <http://www.theosophy.ru/lib/mastpath.htm>
9. *Носачёв П.Г.* Рецензия на книгу Андреева А.И. «Гималайское Братство: Теософский миф и его творцы». - [Електронний ресурс]. -<http://pstgu.ru/download/1264181516.rez9.pdf>
10. Письма Махатм, письмо 58.//Письма Махатм. – Самара – 1993 – с.226.

Annotation

Anton Leshchynskyi “The theosophical myth of Mahatmas: origin, development and versions”. The article dedicated to research of Mahatma’s myth, which is the main element of theosophical mythology. The author makes that research in context of a problem of study of Theosophical ideology as newly religious doctrine. In this article, the author analyzes the Mahatma’s myth origin and development. Also, he observes versions of that myth in Theosophy and in teachings, which are arisen from Theosophy: Roerich’s Living Ethics and Ascended Master’s Teaching. The article also contains the review of main attributes and elements of the theosophical myth of Mahatmas.

Keywords: *myth, mythology, Mahatmas, Theosophy.*

⁸ Див. статті В.К.Джаджа «Чи буде поміч Учителів перервана з 1898 по 1975 рік?» [4,с.286-288] та «Чи покинуті ми?» [5,с.289-292] у американському теософському часописі «Path» листопад 1894 та серпень 1891 років відповідно.